УДК 002+81.42.057.4
Борко Т.М., кандидат педагогічних наук
ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв», Миколаїв

ЛІНГВОРЕДАКТОРСЬКА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ФАХОВА ОЗНАКА СПЕЦІАЛІСТА-ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

У статті йдеться про текст і лінгвістичні аспекти його розгляду. На це необхідно звертати увагу майбутніх документознавців при формуванні лінгворедакторської компетенції. На сучасному етапі лінгвістика тексту інтегрує досягнення нових теорій і галузей знань. Перехід до інформаційного суспільства супроводжується зростанням обсягів документованої інформації в усіх сферах людської життєдіяльності. Зростає роль документа як носія соціальної інформації.

Ключові слова: *текст, документ, лінгвістичні аспекти тексту, майбутній спеціаліст-документознавець, інформативність.*

Для майбутнього документознавця робота над текстом документів – основний етап роботи над службовими документами та їхніми лінгвістичними засобами. На сучасному етапі документолінгвістика як синтетична наука перебуває на стадії становлення, формується її понятійний апарат. Інтегрування теоретичних і практичних здобутків інших галузей мовознавства визначили основні напрями її розвитку:

– вивчення тексту як системи вищого рангу, основною ознакою якого є цілісність і зв'язність;

– аналіз одиниць, що становлять текст;

– дослідження міжфразових зв'язків і відношень;

– уніфікація структурної організації текстів службових документів;

– виявлення особливих категорій службових документів та лінгвістичних засобів, які забезпечують реалізацію цих категорій у тексті.

Розвиток лінгвістики тексту був зумовлений посиленням уваги мовознавців до розрізнення понять «мова» і «мовлення», і відповідно до рівнів системи мови, визначення статусу тексту як автономної одиниці мови.

У практиці наукових досліджень текст мовного твору тривалий час вважався специфічним об'єктом аналізу літературознавства, а текст як об'єкт лінгвістики був у більшості випадків обмежений рамками пропозиції.

Становлення лінгвістики тексту як самостійного мовознавчого напряму зі своєю теорією і практикою відбувається у 60-і роки XX ст. Своєрідним центром її формування вважають Німеччину, у якій виходить друком низка наукових робіт (І. Штерн, Т. Радзієвська, О. Селіванова, Ю. Степанов, С. Гриньов, Р. Харвег, Я. Петефі, О. Москальська, С. Шмідт, В. Дресслер, І. Гальперін, О. Арнольд, В. Одинцов та ін.). Великий внесок у її розвиток зробили філологічні школи різних країн. Зокрема Лондонська, Французька функціональні школи, радянська філологічна традиція (текстова концепція М. М. Бахтіна 40-50-х років).

© *Борко Т.М., 2017*

Текст документа як основний об'єкт редагування, постає одним з основних навчальних масивів в аудиторії студентів спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», коли йдеться про роботу спеціаліста-документознавця над текстом документа, про формування їхньої ***лінгворедактроської компетенції***. При цьому не можна говорити, що розуміння тексту як основного об'єкта редакторського аналізу є чимось новаторським. Просто дослідники певної школи в теорії редагування не звертають належної уваги на цей аспект. Йдеться лише про текст як про основний об'єкт редакторського розгляду [3]. На цьому наголошували свого часу Н. В. Зелінська, А. Е. Мільчин, Б. С. Мучник, В. В. Різун, А. І. Мамалиґа, М. Д. Феллер, В. І. Свинцов [2; 4; 5; 6; 9; 11; 12] та інші.

Структурна лінгвістика поширила свої спостереження на такі мовні одиниці, що оформилися згодом як самостійна дисципліна – лінгвістика тексту, – як надфразова єдність і текст в цілому, трактуючи його як «організований на основі мовних зв'язків і відносин відрізок мови, що змістовно об'єднує синтаксичні одиниці в якесь ціле» [10].

Лінгвістика тексту вивчає різні аспекти тексту, а саме:

– онтологічний аспект – характер існування тексту, його статус, відмінність від усного мовлення;

– гносеологічний аспект – характер відображення об'єктивної дійсності у тексті;

– власне лінгвістичний аспект – мовленнєве оформлення тексту;

– психологічний аспект – характер сприйняття тексту;

– прагматичний аспект – характер ставлення автора тексту до об'єктивної дійсності та змістового матеріалу.

На відміну від широкої концепції тексту, коли текст «відкритий» і в ньому в будь-який момент можна поставити крапку, текст у розумінні спеціаліста-документознавця завжди обмежений рамками тексту документа, конкретний і завершений. Проте в теорії редагування термін «текст» спеціально не розшифровувався й уживався в обмеженому значенні; дослідники віддавали перевагу терміну «рукопис» або «текстовий оригінал». За способом репрезентації текст розподіляють на усний і писемний (враховуючи друкований), хоч більшість вчених текстом називають лише писемний різновид [10]. Таке визначення не відображало – і не ставило своїм завдання відобразити – складну природу феномена «текст» і не могло служити основою для наукового підходу до вироблення практичних рішень.

Редагування найбезпосереднішим чином зацікавлене в розв'язанні завдань, висунутих теорією тексту [8]. К. М. Накорякова розглядає текст як об'єкт редагування і виокремлює найважливіше: 1) дослідження смислового складника тексту в процесі його породження, сприйняття і розуміння; 2) спостереження над текстом як одиницею комунікації; 3) вивчення проблеми інформативності тексту, створення методик кодування і декодування інформації, яку несе текст.

Зауважимо, що основні характеристики тексту були предметом розгляду багатьох науковців. Теорією тексту виявлено його основні характеристики, з яких для редагування першорядне значення мають *цілісність, зв'язність, закріпленість в певній знаковій системі, інформативність.* Розуміння суті цих характеристик важливе редактору не тільки в плані теорії [13].

Трактування мети редагування тексту документа лише як опрацювання мови і стилю підготовленого до друку тексту, з яким дотепер можна зустрітися в посібниках з

редагування, сьогодні не відповідає меті підготовці майбутнього спеціаліста-документознавця [7]. Завдання спеціаліста-документознавця невимірно ширші і глибші.

Ступінь уніфікації текстів службових документів залежить від міри вияву в них постійної та змінної інформації. Постійна відображає суть управлінської ситуації, загальну тему документа, відому автору й адресату. Змінна інформація конкретизує тему, окреслену постійною частиною документа.

У документній лінгвістиці, враховуючи ступінь уніфікації текстів документів, розрізняють такі види текстів: *зв'язний (суцільний) текст, трафарет, таблицю. анкету.* В. Д. Банасюкевич, автор методичних рекомендацій з уніфікації текстів службових документів зауважує, що в цілому текст може містити інформацію про дії чи відношення (предикат) між установами, організаціями, підприємствами чи особами (суб'єкт і об'єкт), про ознаки чи характеристики предиката, суб'єкта й об'єкта [1].

Зв'язний (*суцільний) текст* – це текст, зміст якого постійно повторюється у низці документів, що унеможливлює виділення у ньому постійної та змінної інформації. Таким видом тексту послуговуються при складанні організаційних і розпорядчих документів, листів.

Трафарет (текст-трафарет, трафаретний текст) – текст, в якому постійну частину виготовляють друкарським способом або за допомогою ПК, а змінну, що залежить від конкретної ситуації, вписують від руки чи вдруковують. Трафаретні тексти з постійними та змінними частинами називаються бланками. Процес створення трафаретних текстів полягає у виділенні для групи однотипних текстів постійних частин, які містять заздалегідь.

Постійну частину кожного речення трафаретного тексту слід формулювати так, щоб можна було швидко й однозначно вибрати варіант змінної інформації для фіксування її у трафареті.

Форму уніфікованого тексту документа у вигляді анкети чи таблиці використовують у тому випадку, якщо важливо відобразити інформацію про об'єкт та його ознаки.

Таблиця – спосіб просторової організації уніфікованого тексту, який містить інформацію про кілька об'єктів за групою ознак. По горизонталі розміщують найменування показників (постійна інформація), а по вертикалі – конкретні дані (змінна інформація). Узагальнені найменування ознак у таблиці відображають у заголовку та підзаголовках граф, а найменування об'єктів – у заголовку й підзаголовках рядків таблиці, розташованих у боковику. Найменування ознак слід розміщувати у порядку послідовного розкриття інформаційних характеристик об'єктів.

Заголовки та підзаголовки рядків і граф таблиці слід формулювати максимально лаконічно, у вигляді окремого слова чи словосполучення з опорним словом у називному відмінку. Якщо заголовки граф та рядків поділяються на підзаголовки, то слово чи словосполучення, яке становить підзаголовок, може бути граматично незалежним від заголовку або об'єднуватися з ним в єдину конструкцію. У табличній формі можуть бути подані такі види документів: штатний розпис, структура штатів, графік відпусток, кадрові накази.

Оформлення табличних форм має відповідати вимогам чинних нормативних документів.

Анкета – це спосіб просторової організації тексту, в якому постійна інформація викладена у формі переліку питань, які передбачають визначений набір відповідей, наприклад, особовий листок з обліку кадрів, зведення, звіти.

Н. В. Зелінська класифікує психологічні причини авторських помилок. Труднощі виникають також під час «перекладу» з внутрішнього мовлення, тобто під час його (внутрішнього мовлення) зовнішнього втілення [2]. Тобто із самої природи внутрішнього мовлення випливають такі можливі хиби його зовнішнього втілення, як індивідуальне слововживання, «недорозгорненість» синтаксису, невдале звукове оформлення тексту (немилозвучність, виникнення самостійних слів на стикові вжитих) [2]. Тут важливо пам'ятати про особливості процесу, який М. Д. Феллер називав інтерпретацією, маючи на увазі відтворення тексту за повної або часткової зміни способу його вираження.

Потребу в інтерпретації викликає порушення розуміння тексту через його незвичність, індивідуальність, недосконаліть, неточне й неповне передавання змісту. Ми себе інтерпретуємо, зауважуючи в усному мовленні: «Я мав на увазі...», «Я хотів сказати...», «Це треба розуміти так...»

Інтерпретація тексту за допомогою тієї самої мови, коли ми додатково називаємо те, що раніше в повідомленні не було достатньо виявлене, – складова частина редагування тексту документа, опрацювання повідомлення.

Опрацювання повідомлення зрештою має на меті зняття суперечності індивідуального й соціального ще до оприлюднення повідомлення, до реалізації в системі «повідомлення – суб'єкт». Цим воно відрізняється від подальшої інтерпретації в діалогічному мовленні, яке є реакцією мовця на неправильне розуміння чи нерозуміння партнером або на запитання, яке він задає [12].

Закріпленість – найважливіша якість письмової мови – дає їй відомі переваги перед мовою усною. Дві форми мови – письмова та усна – мають у своєму розпорядженні різні засоби для того, щоб полегшити адресату шлях до її розуміння. Відомо, що ніколи не говорять так, як пишуть, і майже ніколи не пишуть так, як говорять. Читач не чує авторської інтонації, не фіксує пауз, не зв'язує частину тексту так, як при слуханні усного мовлення, вислів з його психологічним і соціальним контекстом. Проте, слухаючи, ми стежимо за смислом за ходом вимовляння слів; читаючи, можемо сприйняти текст або достатньо великий його фрагмент в цілому, відразу окинути його поглядом. Споживач тексту може відкласти прочитане убік, подумати і потім повернутися до нього знову. В усному мовленні повернення до вже висловленої думки має на увазі обов'язкове її повторення. Письмове мовлення може бути складнішим за структурою, воно допускає включення елементів різних знакових систем (цифр, формул, малюнків, креслень) і вимагає від адресата більшої, ніж мовлення усне, самостійності і аналітичності мислення. Друкарський текст втрачає індивідуальні риси ручного запису, але йому властива чіткість і організованість.

Якнайтонші відтінки значення здатні передати розділові знаки, прийняті пунктуацією. Переконливим доказом цьому можуть служити дебати у Верховній Раді при обговоренні тексту законів і документів, що мають державне значення.

Дослідники зауважують, що існують різні способи закріплення тексту: рукописний, машинописний, комп'ютерний; різні види поліграфічного відтворення, фіксація тексту на екрані дисплея тощо. Спеціаліст-документознавець повинен уявляти собі можливості й особливості кожного з цих способів.

Текстологи виділяють також *інформативність* як найважливішу характеристику тексту документа, на відміну від загальноприйнятого тлумачення терміну «інформація».

Визначення інформативності тексту базується на уявленні спеціаліста-документознавця про рівень знань «читача» і обліку чинника часу.

Виявлення інформації, що передає суб'єкт чи юридична особа, з'ясування відносин між явищами, їх значення і причин, вимагає від спеціаліста-документознавця тлумачення смислових зв'язків і способів оцінки тексту документа.

Теоретичний розвиток лінгвістики і закономірне включення тексту в багаторівневу систему лінгвістичних одиниць активізували дослідження різних типів текстів (наукових, технічних, виробничих, службових), зумовили практичні потреби визначення загальних принципів їх структурної організації та правил ефективної побудови. Комп'ютеризація стимулювала пошук лінгвістичних принципів їх автоматизованої підготовки, трансформації, аналізу й оцінювання, сприяло розвитку лінгвістики тексту.

Найбільш складна для сприйняття так звана підтекстова інформація, що особливого значення набуває в текстах документів. Ця інформація вербально не виражена, вона співіснує з повідомленнями про факти і здатна породжувати додаткові, часто важко вловимі значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банасюкевич В. Д. Унификация текстов управленческих документов: Методические рекомендации. / В. Д. Банасюкевич. – М.: Главархив СССР, ВНИИДАД, 1982. – С. 7-12.
2. Зелінська Н. В. Теоретичні засади роботи редактора над літературною формою тексту (літературне опрацювання тексту) / Н. В. Зелінська. – К.: УМК ВО, 1989. – С. 50.
3. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: Навч. посібник. – Львів: ПАІС, 2005. – 304 с.
4. Мильчин А. Э. Культура издания или как не надо и как надо делать книги / А. Э. Мильчин. – М.: Логос, 2002. – С. 27-207.
5. Мильчин А. Э. Методика редактирования текста / А. Э. Мильчин. – М.: Книга, 1980. – С. 219-255.
6. Мучник Б. С. Человек и текст / Б. С. Мучник. – М.: Книга, 1985. – С. 3-16.
7. Накорякова К. М. Литературное редактирование / К. М. Накорякова. – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 432 с.
8. Накорякова К. М. Текст как объект редактирования. (Вопросы теории и методики) // Книга: Исследования и материалы / К. М. Накорякова. – Сб. 54. – М., 1987. – С. 95-105.
9. Різун В. В. Нариси про текст: Теоретичні питання комунікації і тексту / В. В. Різун, А. І. Мамалига, М. Д. Феллер. – К.: Київ, ун-т, 1998. – С. 6-48, 223-327.
10. Русская граматика. – Москва, 1982. – С. 83. – (2 т.).
11. Свинцов В. И. Логические основы редактирования текста / В. И. Свинцов. – М.: Книга, 1972. – 272 с.
12. Феллер М. Д. Эффективность сообщения и литературный аспект редактирования / М. Д. Феллер. – Львів: Вища шк., 1978. – С. 62-111, 155-164.
13. Черняк В. Д. Трансформация классического художественного текста как феномен современной массовой литературы / В. Д. Черняк, М. А. Черняк. // Этика и социология текста: Сборник статей научно-методического семинара «TEXTUS». – 2004. – С. 128-132.

Борко Т.Н., канд. пед. наук, доцент
ОП «Николаевский филиал Киевского национального университета культуры и искусств», Николаев

ЛИНГВОРЕДАКТОРСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ПРИЗНАК СПЕЦИАЛИСТА-ДОКУМЕНТОВЕДА

В статье речь идет о тексте и лингвистическом аспекте его рассмотрения. На это необходимо обращать внимание будущих документоведов при формировании лингворедакторской компетенции. На современном этапе лингвистика текста интегрирует достижения новых теорий и отраслей знаний. Переход к информационному обществу сопровождается ростом объемов документированной информации во всех сферах человеческой жизнедеятельности. Растет роль документа как носителя социальной информации.

Ключевые слова: *текст, документ, лингвистические аспекты текста, будущий специалист-документовед, информативность.*

Borko T., candidate of Pedagogical sciences, associate professor,
Branch of Kyiv national university of Culture and Arts

LINGUA-EDITING COMPETENCE AS A PROFESSIONAL FEATURE OF RECORDS MANAGER SPECIALIST

The article deals with the text and the linguistic aspects of its studies. The latter should be considered by the future records managers during the process of their lingua-editing competence formation. At present, text linguistics integrates the achievements of new theories and sciences. The transition to the information society is accompanied with the growth of the volumes of documents information in all spheres of human life and activities. The role of the document as a bearer of social information is increasing.

Key words: *text, document, text linguistic aspects, specialist-records manager, informative content.*

УДК 821.09.01
Орлова В.Ф., руководитель МО учителей иностранных языков
ГУО «Средняя школа №14 г.Мозыря», Мозырь, Беларусь

ИКТ КАК СРЕДСТВО РЕАЛИЗАЦИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В статье рассматривается проблема реализации межкультурной коммуникации, необходимой для межкультурного общения в условиях глобализации. Анализируются

© *Орлова В.Ф., 2017*